

KOSZORÚS OSZKÁR

Oskó Lajos, Orosháza első festőművésze

OSKÓ LAJOS ÉS FELESÉGE

Amikor 1744. április 24-én a Tolna megyei Zombárról érkezők megalapították Orosházát, Horváth András evangélikus lelkész az anyakönyv első lapjain latin nyelven rögzítette a honfoglalás körülményeit. Ezt követően Skolka Sámuel 1815-ben, majd Balassa Pál 1844-ben tette közzé Orosházáról írott kiadványát. Egyikőjük sem szólt arról, hogy Orosházán született vagy élt volna képzőművész.

1886-ban Veres József *Orosháza* című monográfiájában annyit említett meg: „A művészetben eddig egyedül Czetter rézmetsző, orosházi fi, tűnt ki, életéről azonban mit sem sikerült megtudnom.” Azóta sikerült megfejtenünk, hogy az 1765-ben Felpecén született Czetter Sámuel két és fél éves korában érkezett Orosházára, miután megözvegyült édesanyja házasságot kötött a fent említett Horváth Andrással. Innen elindulva jutott a bécsi Képzőművészeti Akadémiára, dolgozott az ugyanott kiadott *Hadi és Más Nevezetes Történetek* c. folyóiratnak és a *Magyar Hírmondónak*. Portrékat készített I. Fe-

renc császárról, József nádorról, gróf Széchényi Ferencről, Báróczi Sándorról és a szegedi Dugonics Andrásról is. 1807-ben Bécsből Oroszországba költözött I. Sándor cár meghívására. A későbbiekben a szentpétervári egyetem természettudományi múzeumának rézmetszőjeként munkálkodott.

Elek László jeles szellemtörténeti kutató szerint ő Békés megye „első, nemzetközi mércével mérhető, kiváló képességű grafikus.” Mint említettük, Czetter Sámuelről nem tudtak a 19. század végéig Orosházáján.

Az első ismertebb művész Oskó Lajos festő volt, aki a legnagyobb magyar faluban született. Munkássága már felkeltette néhány értelmiségi valamint a gyermekcipőben járó helyi sajtó figyelmét. Az 1880-as évek közepétől alkalmanként írtak róla néhány sort, talán kicsit büszkéek is voltak rá, kezdték számon tartani. Apró mozaikokból követhetjük nyomon életpályáját.

1865. január 28-án született egy szabómester fiaként. A kötelező elemi iskola befejezése után a Torontál vármegyei Perjámosra adták német szóra, úgynevezett cseregyerekeknek. Visszatérve apja maga mellé vette tanoncnak, úgy hírlík ügyes volt, megszerette

a szakmát, tiszteleggel kitöltötte a három évet. Önbecsülését erősítette, hogy az Orosházán akkortájt divatba jött virágmintás lajbikon ő tudta a legszebben kirajzolni és kivarni a tulipánokat, egyéb díszítéseket. Az általa tervezett és alkotott ünneplő mellényekben feszített az orosházi aranyifjúság, a szombat esti bálokon és vasárnap délután a korzón.

Gondolta, mielőtt mestervizsgát tesz és esetleg önállósítja magát, vidéken is jártasságot szerez szakmájában. A nagy árvíz után igazi várossá fejlődő Szegedig jutott. Egy szabóműhelyben kapott munkát, szabad idejében igyekezett szétnézni az éledező Szeged művészeti életében. Izgatta a festészet, rájött arra, hogy komoly tanulmányok nélkül mindig amatőr marad. Annyit tudunk, hogy egy hirtelen jött ötlettől vezérelve, egyszer csak fogta magát és hazajött Orosházára. No, nem azért, hogy letelepedjen, hanem magához vette az év végi vizsgákon kapott, összegyűjtögetett aranypénzeit és Budapestre utazott. Nappal szabósegédként dolgozott, esténként pedig beült a Mintarajziskola „művészeti iparosok” számára létesített osztályának padjaiba. Mint a szivacs, szívta magába tanárainak, Székely Bertalannak, Lotz Károlynak, Greguss Jánosnak minden szavát és útmutatását. 1884-et mutatott a naptár.

1886 júniusában az Orosházi Újság tette közzé, hogy a budapesti iparos képző protésztáns egyesület zugligeti ünnepélyén a „*legszorgalmasabb ifjú*” kitüntetést és a vele járó ezüst érmet Oskó Lajos nyerte el. Ebben az esztendőben hagyta el a nyomdát Veres József *Orosháza* című, máig nélkülözhetetlen helytörténeti kiadványa, ahova Gyopárosról és a helyi malmokról készített egy-egy rajzot. Szülőfalujában kezdett neve lenni, a fővárosból alkalmanként hazajárogatott Orosházára. Az újságok megírták, megrendeléseket vesz fel portréfestésre, ugyanakkor beszámoltak arról is, hogy csendéletei és tájképei is tetszést aratnak.

1888-ban kapta az első komolyabb megbízatást, mikor az orosházi Kaszinó megfestette vele *Győry Vilmos* (1838–1885) volt helyi, majd budapesti lelkész, író, költő, jeles műfordító *arcképét*. A bánfalvi (gádorosi) evangélikus egyházközség jegyzőkönyveiben pedig fennmaradt az, hogy új templomukban a *Krisztus mennybemenetele* című oltárképet Harsányi Sándor orosházi lelkész javaslatára, szintén Oskóval festették meg. (Ezt az alkotását néhány éve ellopták). Szintén Bánfalván készítette el a templomépítő lelkész és helytörténetíró, a kiskőrösi születésű *Baross Károly portréját*, aki – s ez a közelmúltban Csáky Károly kutatásaiból derült ki – 1838/39-ben Selmecen Petőfi Sándor osztálytársa volt.

Megismerkedett Justh Zsigmonddal, a nála két évvel idősebb szentetornyai földbirtokos-íróval, aki Franciaország szerelmese volt és bejáratos Munkácsyék párizsi szalonjába. Az *Orosházi Újság* 1888. július 8-i lapszámában előzetesként közölték, hogy Oskó Lajos augusztusban Párizsba megy Munkácsyhoz, addig itthon, Orosházán dolgozik a Pacsirta utcában.

Végül 1888 novemberében érkezett meg Párizsba, ahol azonnal felkereste Munkácsyt, aki ideiglenesen egy fényképésznél helyezte el. Rövid idő után Munkácsy látta, hogy az egyébként igen szerény Oskó valóban kivételes festői tudással rendelkezik, megjutalmazta barátságával. Ennek a legékezebb bizonyítéka az, hogy 1889-ben Munkácsy 45. születésnapján a Párizsi Magyar Egyesület dísztermében leleplezték *Munkácsy portréját*, Oskó Lajos alkotását. Az *Orosházi Újság* 1889. március 3-i számából még arról is értesülhetünk, hogy a Magyar Egyesületnek Munkácsy volt az elnöke, Oskó a jegyzője.

Ez az értesülés bizonyára sokat nyomott a latba, mikor 1889-ben *Kossuth Lajost* választották meg Orosháza első díszpolgárának, nem volt vitás, hogy a község elöljárósága őt kérte fel a kormányzó *portréjának* megfestésére.

Munkácsy ismerősi-baráti köréhez két-hárromezer fő tartozott, akik alkalmanként tiszteletüket tették az Avenue de Villers-n lévő reprezentatív Munkácsy palotában. Az 1889-es párizsi világiállítás alkalmával Munkácsyék például 800 magyart láttak vendégnül. A 150–200 személyes estélyek hetenkénti gyakorisággal ismétlődtek.

A közelmúltban látott napvilágot Vitéz Ferenc: *Kié lett Munkácsy* című tanulmánya, amelyben ezt írja: „*Tudvalévő, hogy Karlovszky mellett többen is kikérték Munkácsy tanácsait, többen szoros szakmai kapcsolatban álltak vele. Ezek között a nevek között említhetjük mások mellett Aggházy Gyula, Oskó Lajos és Tornyai János nevét is.*”

Az Orosházi Szántó Kovács Múzeum 1963/64-es évkönyvében Schelken Pálma közölte a művész édestestvére, Hrubán Kálmánné Oskó Lídia 1948-ban rögzített visszaemlékezését. Ezek szerint Munkácsy és Oskó nagyon összebarátkoztak. „*Nem tudom, hogy minek köszönhette ezt a kitüntető barátságot, talán szerénységének vagy, hogy magyar volt és ő is úgy indult, mint Munkácsy a tulipános ládáival, – de úgy megkedvelte őt, hogy azt mondotta néki: heti egy nap a fogadónapom, de téged bármikor szívesen látlak.*”

1891 október végén a *Pesti Hírlapban* tették közzé, hogy Oskó Lajos az *Elveszett pör* című festményét állítja ki a legközelebbi fővárosi tárlaton. Mint írták, a kép eredeti fel fogásra és komoly tanulmányokra vall, Székely Bertalan tanítványa jelentős szorgalomról tesz tanúbizonyságot. A későbbiekben a *Budapesti Hírlap* is szólt róla, egy párizsi tárcájában elemezte az igen tehetséges, de anyagi gondokkal küzdő Oskó Lajos *Bál után* és *Pék-műhely* című képeit.

A megrendelők igényei természetesen őt is munkára ösztönözték, igyekezett kibontakoztatni művészi képességeit. Bizonyára működött benne valamiféle lelki kényszer, kifejezési vágy, a gyönyörködtetés vágya. Amit Ady Endre később így fogalmazott meg. „*Szeretném magam megmutatni, hogy látva lássanak.*”

Az orosházi értelmiséget tömörítő Kaszinó, a Párizsban élő Oskót továbbra is támogatni kívánta. 1892-ben a legnagyobb magyar, *Széchenyi István* *portréját* festették meg vele. A cél az ilyen felkéréseknél Székely Bertalan szerint, hogy „*a nemzet múltja, nagy példákban*” álljon a nézők előtt. Ez a festmény a kiegyezés után kialakult reprezentatív historizmus kiemelkedő darabja. Oskó, a csak festményekről és fényképekről ismert Széchenyi vonásait igyekezett megragadni, a maga módján közeledett az akadémizmus felé.

1894-ben ismét megtisztelő feladatot kapott a Kaszinótól, az éppen elhunyt volt kormányzó, *Kossuth Lajos* újabb *olajképének* elkészítésével bízták meg. Igyekezett a vállalt feladatot minél

OSKÓ LAJOS: KOSSUTH LAJOS PORTÉJA

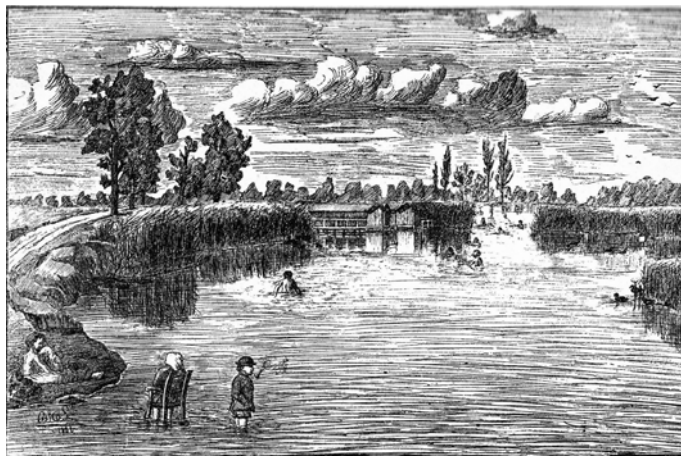
jobban teljesíteni, erre kötelezte addig megszerzett hírneve, megbízóinak elvárása. A munkára hangolta belső érzélemvilágát, még Barabás Miklóssal is értekezett és tanácsokat kért tőle. A lapokból tudjuk, hogy a festményért 80 forintot kapott, a díszes keret 30 forintba került. 1898-ban avatták fel *Deák Ferenc portróját*, amit szintén a Kaszinó részére festett. (Csak érdekességként jegyezzük meg, hogy emlékbeszédet dr. Szalay József orosházi főszolgabíró mondott, a későbbi szegedi kerületi rendőrfőkapitány, író, műgyűjtő). 1897-ben az orosházi Takarékpénztár is beállt Oskó támogatói közé, volt elnökük *Singer Henrik* „igen jól ettalált” *arcképét* leplezték le ünnepi közgyűlésükön.

Oskó Lajos két jeles festménye: a *Széchenyi István* és az egyik *Kossuth Lajos portré* a helyi múzeum tulajdonában van, jelenleg a Városi Képtárban letétként őrzik.

Az 1890-es években Oskó megnősült, Josephin Burdeti személyében párizsi nőt vett feleségül, akivel a századforduló táján hazajöttek Magyarországra, többször ellátogattak Orosházára is. Végül Budapesten telepedtek le a Pálma utcában, ahol a Munkácsy szintén példaképének tartó László Fülöp festőművész villájában béreltek lakást és műtermet.

A táblakép festészet mellett égetett zománcképeket és elefántsontra festett miniatúrákat is készített. Az 1898-as párizsi világkiállításon mutatta be *felesége elefántsontra festett arcképét*, valamint báró *Lipthay Béla* és báró *Wlassics Gyula portróját*. Egy művét I. Ferenc József vette meg. A békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum gyűjteményében két Oskó alkotta *elefántcsont festmény* van, egyenként 8 centiméteresek, az egyikken *egy női*, a másikon *férfi portré* található.

Rendszeresen jelen volt a Magyar Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításain. Az *Országos Hírlap* (főszerkesztője Mikszáth Kálmán) 1899. január 26-i lapszámában leírta, hogy a király az előző évi karácsonyi tárlaton 22 darab műtárgyat vásárolt 3470 forint értékben, köztük „*Oskó Lajostól női profil (zománckép).*”

OSKÓ LAJOS: GYOPÁROS

A következő év vásárlásairól a *Magyar Iparművészet* 1900-as évfolyama tudósít: „*Ő Felsége legkegyelmesebben megvásárolta a következő tárgyakat: ... 10. Deák Ferenc arcképe zománccos keretben, készítette Oskó Lajos.*” Ferenc József király ezúttal 15 alkotást vett meg, 11 918 koronáért.

Szintén az 1899-es év krónikájához tartozik, hogy „a szentpétervári és moszkvai magyar művészeti kiállításra összegyűjtött iparművészeti tárgyakat október 22-én indították útnak Oroszországba.” Művészi iparosaink között ezúttal két orosházi is szerepel, Oskó Lajos mellett Thék Endre, aki a gyárában elkészített zongorákat mutatta be az orosz művészetkedvelőknek.

A *Magyar Iparművészet* című folyóiratban találtuk meg azt, hogy Oskó Lajos az 1900-as párizsi világkiállításon a 94. osztályba tartozó *ötvösművesség* kategóriában elismerő oklevelet kapott.

Feleségével kétlaki életet éltek, Budapest és Párizs között ingáztak. 1905 tavaszán–nyarán ismét Magyarországon voltak, négy hónapot töltöttek itt.

A *Művészet* című folyóirat 1907-es évfolyamában Lendvai Károly számolt be a párizsi Grand Salon kiállításáról, ahol „az orosházi származású Oskó Lajos finom miniatűr-portréja” került bemutatásra. Erről a bemutatóról írt Ady Endre is a *Budapesti Napló* 1907. május 18-i számában *Magyarok a párizsi nagy szalonban* című párizsi levelében. Csók István, Perlmutter Izsák és László Fülöp alkotásai mellett megemlítette, hogy „Oskó Lajos rajzzal, Stein Róza szoborművel szerepelnek.”

Az Oskó házaspár tervezett magyarországi letelepedése mégsem valósult meg. Az 1900-as évek első évtizedében a Párizs melletti Drancyban vettek egy villát, ide költöztek. Tudomásunk szerint az 1910-es esztendőktől kezdve már nem voltak Magyarországon. A kapcsolat ugyan Oskó haláláig megmaradt az itthoniakkal, az utolsó időszakban – különösen az első világháború után – ez már csak levelezőlapok, levelek és csomagok küldözgetésében merült ki.

Oskó Lajos Párizsban halt meg 1922. december 28-án, nem érte meg 58. születésnapját.

Az Orosházán született vagy életük egy szakaszában itt élő művészeket ez a föld nem tudta eltartani. Elgondolkodhatunk, becsülték-e a Gerendáson is dolgozó Munkácsy Mihályt, a tótkomlói Jankó Jánost vagy az orosházi Oskó Lajost? Nem valószínű. Afféle munkakerülő csodabogaraknak számíthattak a köznép szemében.

Nem tudott gyökeret ereszteni az Orosházán született Thék Endre (1842–1919) bútorasztalos és iparművész, Magyar Ede (1877–1912) építész, Turmayer Sándor (1879–1953) festő, Schima Bandi (1882–1959) iparművész, Falus Elek (1884–1950) grafikus, iparművész, Boldizsár István (1897–1984) festő, Pap Gyula (1899–1983) festő, Csáki-Maronyák József (1910–2002) festő, Müller Miklós (1913–2000) fotográfus. A jobb megélhetés reményében mindnyájan vándorútra keltek, csak az 1930-as évektől kezdve telepedett le vagy jött vissza Orosházára néhány főiskolát végzett képzőművész, akik elsősorban a tanítás mellett gyakorolták művészi munkájukat. Orosházán fejezte be életét Sain Márton (1887–1949) festő, Rajki József (1894–1963) szobrász, Török István (1906–1945) festő. A hosszú ideig Orosházán tanító Fáber József (1889–1945) festő 1937-től Szegeden élt és vett részt a művészeti életben.